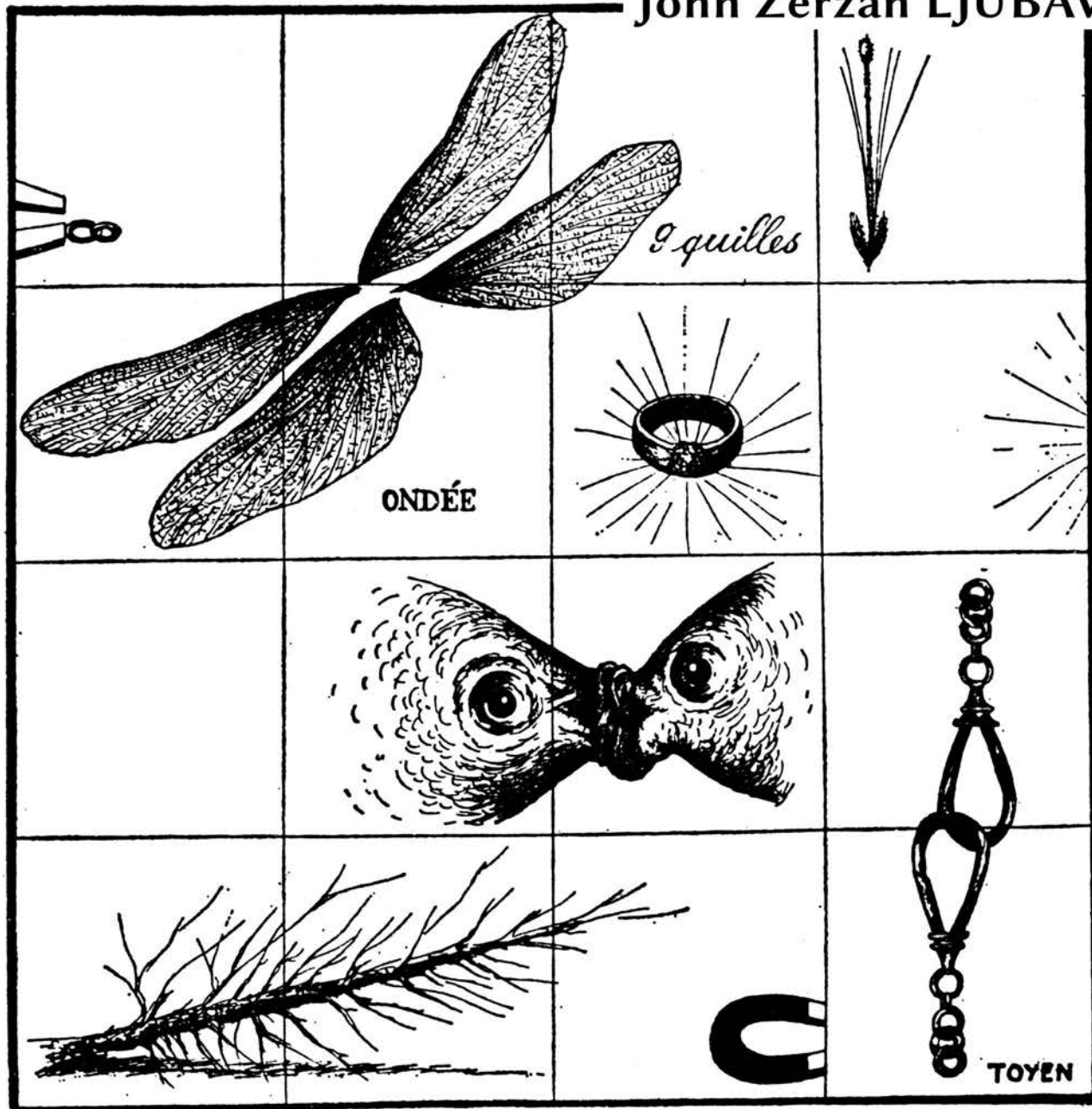

John Zerzan LJUBAV

Ljubav

Vrtoglavica tehnološkog moderniteta izaziva sve snažnije osećanje ništavila. To svakako primećujemo u direktnom osećajnom iskustvu, ne samo na planu misli. Frederik Džejmson je još 1984. pisao o „iščezavanju afektivnog“ iz ambijenta postmodernog društva, o emocionalnom sužavanju ili povlačenju (Jameson, 1984, 1991). Prisutna je neka istanjenost ili zaravnjenost, koja zahvata najvitalniji teren ljudskosti.

Naše afektivno stanje čini samo tkivo i građu naših života. Nema ničeg što bismo mogli doživeti neposrednije od naših osećanja. To je nešto konstitutivno, ono što nam daje „osećaj“ sveta, što nas istinski povezuje sa stvarnošću. Osećanja su kulturne činjenice, u mnogo većoj meri nego ideje.

U tom duhu Lisjen Fevr je predlagao rad na istoriji senzibiliteta (Febvre, 1962, 1973), a Ana Vensan-Bifo napisala *Istoriju suza* (Vincent-Buffault, 1986). Zar naše strasti ne čine samo jezgro našeg postojanja?

Svaka kultura je razvijala posebnu emocionalnu klimu; svaka politička borba je u isti mah i afektivna. To, naravno, važi i za borbu protiv stampeda civilizacije. Stvari prvo osećamo, pre nego što ih shvatimo ili u njih poverujemo; tako doživljavamo i hegemoniju i njena zlodela. Čak je i Adam Smit, u svojoj prvoj knjizi, *Teorija moralnog osećanja* (A. Smith, *The Theory of Moral Sentiment*, 1759), u osećanjima video nit od koje se ispreda celokupno društveno tkivo. Sve to zaista nisu neka izuzetna otkrića; ipak, suviše često se ponašamo kao da oblast afektivnog nema nikakav stvarni značaj.

Ono što nazivamo razumom i razmišljanjem samo su nešto prefinjniji izrazi naših strasti. Antonio Damasio tvrdi da „svest počinje kao osećanje; veoma posebno osećanje, svakako, ali opet pravo osećanje“

NA KORICAMA:

Toyen (Marie Čermínová, 1902–1980), ilustracija za nadrealistički časopis NEON, N° 1, Paris, 1948.

(1999, str. 312). Njegova knjiga napada razdvajanje na duh i telo, koje je od suštinskog značaja za život u masovnom društvu.

Izloženi smo tolikim debilizujućim razdvajanjima: ljudi od prirode, rada od igre, da navedem samo neka. Sve više se udaljavamo od fizičkih senzacija, od direktnog iskustva. Osećanja su utelovljena; ali, šta se dešava s kontekstom utelovljenja? Izolacija je sve veća, a društvene spona sve slabije. Prijatelji se zamenjuju za one „mrežne“, dok procenat jednočlanih domaćinstava u svim razvijenim zemljama stalno raste. Gde je uopšte dom? Prema Bodrijaru, subjekt iščezava, a društveno zapravo više ne postoji (Baudrillard, 1979).

Sve to dobro osećamo, uprkos tome što dominantna kultura, lišena svake dubine, nastoji da naše emocionalno jezgro svede na površinu i tako ga izobličiti po sopstvenoj slici, kao što upozorava Džejmson. To jezgro je sama naša utelovljenost, možda najjače uporište otpora. Kada ono ne bi postojalo, gorke li ironije, ne bismo se osećali toliko bolesno. Ne bismo bili tako živo svesni prepuklog srca ove moderne praznine. Ne bismo toliko strepeli i patili.

Zbornik *Afektivni preokret* (2007) već u naslovu održava aktuelnu svest o središnjem kulturnom značaju emocija. Ipak, uvod komunista Majkla Harta (Michael Hardt, koautor *Imperije*), služi više kao primer dominantne paradigme nego kao korisna korekcija. Njegova levičarska posvećenost industrijskom Progresu ključni je aspekt masakra koji se sprovodi nad unutrašnjom prirodom. To može biti samo problem, nikako rešenje.

Naša tela nose u sebi neprekidnu istoriju ljubavi i patnje; ona su neposredni svedoci svega što nas pokreće. Ljubav, kako je govorio Kjerkegor, daje sav značaj životu koji poznajemo. Volimo i brinemo pre nego što naučimo da bilo šta izrazimo rečima. Kao što kaže Martin Amis, „Ljubav se dokazala kao naš jedini postojan deo, dok se svet okreće naglavačke, a ekran zamračuje“ (*The Times*, 06. 11. 2006; Amis, 2009).

Ali, neuspeh ljubavi, u savremenom društvu, toliko je očigledan i bolan; o tome, na primer, govore i romani Mišela Ulebeka. Anarhistički pisac, Tom Robins, insistira: „Postoji samo jedno ozbiljno pitanje; ono

glasi: Ko zna kako naterati ljubav da ostane?“ Možemo se slobodno složiti s rečima iz starozavetnog *Propovednika*, da je „pravi prijatelj melem života“ (6:16). Ali, gde su prijatelji? Opadanje prijateljskih veza u SAD poslednjih decenija dobro je dokumentovano (na primer, McPherson, Smith Lovin i Brashers, *Društvena izolacija u Americi*, *American Sociological Review*, jun 2006).

Upravo tu radikalna teorija doživljavala neuspeh ili se čak i ne oglašava. Zašto je u središtu pažnje „žudnja“ (ili „zavođenje“, kako to u još otuđenijem obliku izražava Bodrijar), a ne ljubav? Bel huks kaže: „Kada sa svojim vršnjacima pričam o ljubavi, svi kao da se odseku od straha“ (hooks, *Sve o ljubavi*, str. xix). Ipak, potreba za ljubavlju i dalje opstaje u ovoj duhovnoj pustinji, u ovoj kulturi sve zatvorenijoj za ljubav.

Suprotnost ljubavi, naravno, nije mržnja, nego ravnodušnost, taj zaštitni znak postmodernog cinizma i pomodarstva. Sve do sada, svi su se klanjali životu podređenom proizvodnji i isušujućim vetrovima tehnokulture. Ali, treba ponovo zaroniti do najvećih dubina naših odnosa, uprkos vladajućem plićaku, u kojem sve deluje tako nestalno i na raspolaganju. Ono do čega treba doći je ljubav neostvarenog potencijala našeg afektivnog, aktuelnog bića, kako u sebi, tako i u drugima.

Naravno, na tom putu čekaju nas mnogi ćorsokaci i klopke. Na primer, seksističke predrasude koje tako često romantičnu ljubav sateruju u granice patrijarhalne, muški definisane kulture. Ili suviše izražena sklonost religiozne ljubavi da osporava svet, njena težnja da se odrekne autentične individualnosti u korist pogubnog poistovećivanja, koje pre negira nego što prihvata drugost.

Ako je osećanje oblik ponašanja, ljubav je svakako oblik delovanja i temeljni mentalni proces. Ona je od ključnog značaja za naš emocionalni razvoj; od nje dobijamo snagu potrebnu za širu komunikaciju sa svetom. Ljubav oslobađa i daje smisao; ona naglašava velikodušnost i darivanje; poklon kao suprotnost neumoljivoj sadašnjici, kao znak pravog života.

Lis Irigaraj odlično primećuje: „Poklon nema cilj. Nema *zašto*. Nema nameru. Dar je dat. Pre bilo kakve podele na darodavca i darivanog. Pre

pojave odvojenih identiteta davaoca i primaoca. Čak i pre samog poklo-
na“ (Irigaray, *Elementarne strasti*, 1982).

Govoriti o onome što može biti dato može biti i podsetnik na ono
što nam je oduzeto. Tokom pedesetih godina prošlog veka, Lorens van
der Post je bio u kontaktu s ljudima koji su sav svoj posed nosili u jednoj
ruci. Pisao je o „predivnom smehu Bušmana, koji dolazi pravo iz stomaka,
kakav nikada nećete čuti među civilizovanim ljudima“ (*Izgnubljeni svet
Kalaharija*, str. 244). Kakav podvig, izbrisati tu jednostavnu, a opet tako
duboku radost življenja. Frojdivo psihoanalitički cilj bio je da neurotičnu
bedu promeni u „normalno“ nezadovoljstvo; a Lakanov, da analitičare nau-
či kako da budu ojađeni kao i svi ostali.

Zapanjuje koliko se malo pojmovi kao što su patnja, strepnja i tuga
spominju u psihološkoj literaturi (videti, Ronald Miler, *Suočavanje s
ljudskom patnjom*, 2004). To se smatra nebitnim s teoretskog stanovišta,
za niz pukih simptoma, koji se mogu klasifikovati i pomoću „manje
emocionalnih“ deskripcija. Simon Vej je išla u fabrike da bi bolje shvati-
la patnju (Weil, 1977). Fabrike su i dalje tu, ali patnja je danas, u ovom
izmeštenom, sintetičkom društvu, svakako postala opštija. Ilejn Skeri
je u mučenju videla „minijturni izraz sveta ili civilizacije“ (Scarry, *Telo
u mukama*, 1985, str. 38). Posttraumatski stres, koji je prvobitno bio
opisivan kao posledica iskustva borbe, sada se široko primenjuje kao
dijagnoza; samo još jedan komentar o stanju društva koje nas svakod-
nevno izlaže sve jačim udarcima, zapravo mučenju. Čelis Glendining
ispravno primećuje: lična trauma često reflektuje traumu same civiliza-
cije (Glendinning, 1994).

Tvrđnja da su mentalne i emocionalne bolesti glavni zdravstveni pro-
blem nacije, postale su opšte mesto. Kao što primećuje Melinda Dejvis,
„Strepnja je u isto vreme crna kuga i običan nabez naših dana“ (Davis,
Nova kultura želje, 2002, str. 66). Bilo bi korisno i kada bi se političko
izražavalo u terminima zdravlja; na primer, da li je društveni život zdrav
ili nezdrav? Zar to, na kraju krajeva, nije jedino bitno?

Ukupna slika je, naravno, dobro poznata. Strepnja i stres podrivaju
naš imuni sistem; skoro 50% osoba koje pate od strepnje, pate i od težeg

oblika depresije. Silovito širenje strepnje podudara se s porastom slu-
čajeva depresije u svim industrijalizovanim zemljama (videti Pettit and
Joiner, *Hronična depresija*, 2006). Zanimljivo je da Robert Solomon u
depresiji vidi „način da se izmigoljimo stisku uvreženih vrednosti našeg
sveta“ (*Strasti*, 1993, str. 62–63). U sličnom duhu, pesnik V. S. Mervin
je pisao: „Opet, ta ista tuga je odličan vodič kroz ovaj svet. Možda čak i
najpouzdaniji vodič. Sve dok su nam vodiči potrebni“ (Merwin, *Disati
na svoj način*, 2001, str. 192).

Početkom maja 2008, objavljeno je nekoliko izveštaja koji govore o
visokom stepenu hronične psihičke patnje: pogođeno je skoro 30% po-
pulacije SAD. Tu samo treba dodati i sve ostalo: od sve brojnijih sluča-
jeva nasumične, mahnite pucnjave, do gojaznosti koja izaziva dijabetes i
srčane smetnje čak i kod dece; lekove za modifikaciju ponašanja, kojima
se deca kljukaju još od najranije dobi; naglo širenje astme, autizma i
alergija; roditelje koji ubijaju svoju decu; milione navučene na vijagru;
desetine miliona ovisnih o farmaceutskim preparatima za spavanje, itd.
Opšte stanje je izrazito patološko i zastrašujuće.

Zato ne treba da nas čudi to što se priručnici za samopomoć pro-
daju na tone, kao ni grozničava preokupacija psihološkom stabilnošću
i beskrajna revija prikaza emocionalne patnje na televiziji i internetu.
Pogledajte samo nazive, prilično tupave, četiri najprodavanija časopisa:
Life, *People*, *Us* i *Self*. Stalno sužavanje perspektive, u ionako individua-
lističkom društvu, više je nego očigledno.

U knjizi *Narcistička kultura* (Lash, 1979), Kristofer Leš je govorio
o „osećanju unutrašnje ispraznosti i neizmernog, potisnutog gneva“ u
Americi. U svojoj knjizi iz 2008, *Kratka istorija strepnje*, Patriša Pirson
je zaključila da smo danas dospeli u „stanje mnogo hladnije od narcis-
izma“ (Pearson, 2008).

Uvek prilagodljivi postmodernistički senzibilitet objavljuje kraj sa-
mog jezgra bića, u korist mnoštva stalno promenljivih uloga koje mo-
žemo igrati. Kako društvene veze sve više blede, da li je od tog jezgra
uopšte nešto ostalo? Tako rastreseni, u okruženju u kojem se ljudski
dodir, baš kao i onaj s prirodom, tako sistematski proteruje, plašimo se

da ostanemo sami sa sobom. Taj razređeni i poremećeni način života potiskuje sećanje na patnju i žudnju za nežnošću.

Šta je Progres ili Modernitet? „To je talog od opasnih i potencijalno smrtonosnih hemikalija u vašem masnom tkivu. To je kada po lepom danu sedite u kući i uključujete televizor ili kompjuter. To je šoping kao terapija za depresiju. To je osećaj da nešto nedostaje“ (Kevin Tucker, *Šta je totalitet?*, 2003). Možda će nekome zvučati neobično da je čak i Dekart, pravi začetnik modernog otuđenja, u čuđenju video prvu od šest prvobitnih strasti (*Strasti duše*, 1649). Šta se dogodilo s našom sposobnošću za istinsku očaranost, u društvu lišenom čari?

Što se mene tiče, još uvek me očarava istrajna pesma zrikavaca, njihovi glasovi koji pucaju od života, dok se leto na pacifičkom severozapadu polako gasi. Uživam svaki put kada ugledam divlje guske kako visoko na nebu lete ka jugu, čije me gakanje podseća na meki lavež pasa iz okoline. Nema svesti odvojene od doživljenog objekta. Šta se dešava kada doživljavamo samo mase, robe, slike?

Kao što kaže Džejmson, s potiskivanjem afektivnog bleđi i sve ostalo što još uvek odiše životom. Da li zaista možemo živeti tim besmislenim, tehniciziranim, posrednim životom, tako temeljno ispražnjenim od čuda? Ono što je živo i neposredno ne postoji na ekranu. Ako svaka kultura stvara posebnu emocionalnu i duhovnu klimu, onda je ova naša sigurno najsiromašnija i najbeživotnija. I šta se pomalja na horizontu, ako ne još gora perspektiva?

Znamo u kom pravcu treba tragati za ozdravljenjem. Frojd je pisao Vilhelmu Flisu: „Sreća je odloženo ostvarenje praistorijske želje. Zato bogatstvo donosi tako malo zadovoljstva: novac nije infantilna želja“ (16. januar 1898; Freud, Fliess, 1957). Jednostavnost sadrži sve i u njoj je sve neposredno prisutno. Alber Kami je dobro izrazio to osećanje: „Odrastao sam pored mora i siromaštvo mi je delovalo tako raskošno; onda sam ostao bez mora i otkrio da je raskoš sumorna, a siromaštvo nepodnošljivo“ (Camus, *Leto*, 1954).

2008.

BIBLIOGRAFIJA

- The Affective Turn: Theorizing The Social*, edited by Patricia Ticineto Clough, with Jean Halley; foreword by Michael Hardt, Duke University Press, 2007.
- Martin Amis, *The Second Plane: 14 Responses to September 11*, Vintage, 2009.
- Jean Baudrillard, *Seduction*, 1979; Palgrave Macmillan, 1990.
- Albert Camus, *Lyrical and Critical Essays*, str. 172, Vintage Books, 1970.
- Alber Kami, *Leto* (L'Été, 1954), „More izbliza: brodski dnevnik“, Nolit, Beograd, 1956, prev. Ivanka Marković Pavlović; videti buklet *Leto*.
- António Rosa Damásio, *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*, Heinemann: London, 1999; Harvest Books, 2000; *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*, Putnam Publishing, 1994.
- Melinda Davis, *The New Culture of Desire: The Pleasure Imperative Transforming Your Business and Your Life*, Free Press, 2002; ili *The New Culture of Desire: 5 Radical New Strategies That Will Change Your Business and Your Life*, Simon & Schuster Adult Publishing Group, 2002.
- Lucien Paul Victor Febvre (1878–1956), *A New Kind of History: From the Writings of Lucien Febvre* (Routledge and Kegan Paul, 1973); *Pour une histoire à part entière*, 1962.
- Sigmund Freud, Wilhelm Fliess, *The Origins of Psychoanalysis: Letters, Drafts and Notes to Wilhelm Fliess, 1887–1902*, Doubleday, 1957.
- Chellis Glendinning, *My Name Is Chellis and I'm in Recovery from Western Civilization*, Shambhala Publications, Inc., 1994.
- bell hooks (Gloria Jean Watkins), *All About Love*, Harper Paperbacks, 2001.
- Luce Irigaray, *Passions élémentaires*, 1982.
- Frederic Jameson, *Postmodernism or, The Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, 1991; naslovni esej je prvi put objavljen 1984, u *New Left Review*, no. 146 (July-August): 59–92.; Fredric Jameson, *Postmodernizam ili kulturna logika kasnog kapitalizma*, iz *Moderna i postmoderna* (temat), Zagreb, Kulturni radnik br. 3, 1985: 34–91; Jameson, F. (1988) *Postmodernizam ili kulturna logika kasnog kapitalizma*, u:

- Linhardt J. (ed.) *Postmoderna: nova epoha ili zabluda*, Zagreb: Naprijed, prevod Srđan Dvornik.
- Christopher Lash, *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*, New York: Norton, 1979; *Narcistička kultura*, Naprijed, Zagreb, 1998; prevod: Vesna Pusić.
- Miller McPherson, Lynn Smith-Lovin, and Matthew E. Brashears, „Social isolation in America: Changes in Core Discussion Networks over Two Decades“, *American Sociological Review*, Volume 71, Number 3, June 2006.
- W. S. Merwin, in *Breathing On Your Own*, edited by Richard Kehl, Laughing Elephant, 2001.
- Patricia Pearson, *A Brief History of Anxiety... Yours and Mine*, str. 127, Bloomsbury, 2008.
- Pettit, J. W., & Joiner, T. E., Jr., *Chronic Depression: Interpersonal sources, therapeutic solutions*, American Psychological Association, 2006.
- Laurens van der Post, *Lost World of Kalahari*, 1958
- Tom Robbins, *Still Life with Woodpecker* (Bantam Books, 1980); „There is only one serious question. And that question is: ‘Who knows how to make love stay?’“
- Elaine Scarry, *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*, Oxford University Press, 1985.
- Robert C. Solomon, *The Passions: Emotions and the Meaning of Life*, Hackett Publishing Company, 1993.
- Kevin Tucker, *What Is Totality?*, Species Traitor #1, 2003.
- Anne Vincent-Buffault, *Histoire des larmes , XVIIIe-XIXe siècles*, (Rivages, 1986); *The History of Tears: Sensibility and Sentimentality in France* (Vhps Distribution; Macmillan; St. Martin's Press, 1991)
- Simone Weil, „Factory Work“, *The Simone Weil Reader*, David McKay, New York, 1977, str. 66.

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

John Zerzan
Ljubav
2008.

What Love's Got to Do With It (prvobitni naslov), 2008. J. Zerzan,
„Love“, *Future Primitive Revisited*, Feral House, 2012, str. 187–192.

Prevod: Aleksa Golijanin, 2008.
<http://anarhija-blok45.net1zen.com>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>